KULTURSTYRELSEN

FREDNINGSVÆRDIER

PRÆSTØ RÅDHUS OG ARRESTBYGNING

VORDINGBORG KOMMUNE

Besigtigelsesdato:	09.02.2011
Besigtiget af:	Mia Kroer Ræbild
Journalnummer:	2011-7.82.07/390-0001
Kommune:	Vordingborg Kommune
Adresse:	Torvet 10, 4720 Præstø
Betegnelse:	Præstø Rådhus og Arrestbygning
Fredningsår:	1977. Udv. 1982
Omfang:	*Rådhuset (1823 efter tegning ca. 1803 af Willads Stilling og C.F. Hansen, udvidet og ombygget 1868) og arrestbygningen (1850)*

BYGNINGSBESKRIVELSE

Rådhuset ligger centralt på sydsiden af Torvet omgivet af mindre byhuse. Rådhuset skyder sig som den eneste bygning frem for den øvrige husrække. Arrestbygningen, der er sammenbygget med Rådhuset, ligger vinkelret på dette ud mod Rådhusstræde. Bag de to bygninger ligger en kvadratisk gård, omgivet af meterhøje gulkalkede mure afsluttet af røde vingetegl.

Rådhuset er et grundmuret, toetages langhus i fem fag med frontispice og midrisalit imod Torvet. Langhuset har halvvalmet rødt tegltag og frontispicen har heltag af røde tegl. I rygningen ses to gule, pudsede skorstene med sokkel og krave. Over en sortpudset sokkel har facade og gavle gulkalket og glatpudset murværk med hvide detaljer, afsluttet af en hvid, profileret hovedgesims. Facaden har tillige en kvaderdekoreret underetage. Frontispicen er lagdelt, og det mellemste er kendetegnet ved sin højde og sine to svungne volutter med et urfelt i midten. I midtrisalitten sidder en hvidmalet, tofløjet fyldingsdør. Vinduerne er ældre og malet lysegrå, i overetagen er de klassicistiske, mens de i underetagen er lave og sidehængte. Øverst i hver gavl sidder et fladbuet "arrestvindue" i støbejern. I vestgavlen sidder tillige to nyere tofløjede revleporte. Til højre herfor, i den meterhøje mur, sidder en gråmalet, rundbuet revledør, som giver adgang til gården.

Gårdsiden er helt uden detaljer, kun en enkel hvid gesims afslutter murfladen mod taget. Vinduerne er alle klassicistiske vinduer samt et mindre smårudet vindue, de nederste vinduer er indvendigt forsynet med tremmer. Der en ældre revledør med beslagværk og overvindue ind til arrestforvalterboligen samt en nyere dør med trådnet ind til det tidligere das.

Indvendigt er Rådhusets oprindelige planløsning stort set bevaret. Rådhuset udgøres af en central forstue, hvorfra der via en ældre

trappe er adgang til første sal, samt en arrestforvalterbolig og to garagerum. Arrestforvalterboligen har bevaret en del ældre overflader og oprindelige bygningsdetaljer, og er indrettet med nyere køkken og bad. På første sal er der et venterum foran henholdsvis byrådssalen, som optager hele gårdsiden, samt retssalen, der ligger i den østlige gavl. Dommerkontoret stækker sig ind i arrestbygningen. Indvendigt er der bevaret mange oprindelige bygningsdetaljer og ældre overflader. Taget er understrøget og der er et ældre bræddegulv på loftet. Cellerne er indrettet med trægulve og skillevægge af træ.

Arrestbygningen er en grundmuret bygning i to etager med teglhængt heltag med helvalm i nord. I tagrygningen ses to gule, pudsede skorstene med sokkel og krave. Over en sort sokkel står facaden pudset og gulkalket, afsluttet af en hvid profileret gesims. Mod strædet sidder en nyere fyldingsdør og flere ældre fladbuede "arrestvinduer" i støbejern. I nordgavlen sidder et arrestvindue. I gårdsiden sidder fem arrestvinduer i underetagen og fire i overetagen. Alle arrestvinduer er brunmalede. I overetagen sidder tillige to gråmalede, klassicistiske vinduer. Ind mod rådhusbygningen sidder en ældre, gråmalet revledør med overvindue.

Indvendigt er arrestbygningens oprindelige planløsning stort set bevaret, med gangene vendt mod gaden og cellerne vendt ind mod gården. De oprindelige bygningsdetaljer er bevaret samt de ældre overflader. Taget er understrøget.

Rådhuset anvendes til udstillinger samt vielser i Byrådssalen, og den tidligere arrestforvalterbolig anvendes stadig til bolig. Arresten anvendes som opmagasinering for byens lokale teater.

BYGNINGSHISTORIE

Rådhuset er opført i 1823-24 af tømrermester Hans Andersen, der i forening med købmand H.C. Grønvold var entreprenør, efter en tegning af overbygningsdirektør C.F. Hansen. Tegningen var dog kun Hansens korrektion af en af byfoged Jacob Møller indsendt kopitegning til Danske Kancelli. Originalen var udført i 1803 af Viborg-arkitekten Villads Stilling og var tiltænkt rådhuset i Nykøbing Mors. I 1850 fik rådhuset sin arrestbygning i øst. Rådhusets facade mod Torvet hidrører stort set fra 1868, hvor rådhuset ved en ombygning fik frontispice. Hvor meget af dekorationen, der i øvrigt daterer sig til den første byggeperiode, lader sig ikke sige med sikkerhed, idet den tegning man fulgte ved arbejdets gennemførelse i 1820´erne er bortkommet, og afbildninger fra tiden før 1868 ikke kendes. Men det er næppe meget.

I 1950´erne blev der indrettet sløjdlokale i arrestbygningens stueetage, og væggen ind til firmandscellen blev fjernet og der blev etableret en åbning i væggen ind til baderummet. I cellerne opbevarede eleverne deres arbejder fra gang til gang. En overgang anvendte Civilforsvaret bygningen som depot, men siden 1990´erne har det været anvendt som depot for den lokale teaterforening.

KILDER

Gamle huse i Præstø, Fredningsstyrelsen og Præstø Kommune, 1979.
Danmarks tinghuse, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2006.

MILJØMÆSSIG VÆRDI

Torvets byhuse, i en og to etager, samt brostens- og pigstensbelægningen udgør i sammenhæng med Rådhuset og arrestbygningen et usædvanligt homogent og traditionelt bymiljø.

Rådhusets og arrestbygningens miljømæssige værdi knytter sig både til byskalaen og den nære skala. I byskalaen ved Rådhusets prominente placering på Torvet, hvor dets status understreges ved, at Rådhuset er Torvets eneste fremskudte bygningskrop. Arrestbygningen dominerer det mindre stræde, det ligger ud til, ved sine høje og alvorlige mure med få åbninger. I den nære skala er der værdi i den enhed de to bygninger udgør, i vinkelformation, sammen med de meterhøje mure, der omgiver det bagvedliggende, kvadratiske gårdrum og som gør hele komplekset til et sluttet og helstøbt anlæg.

KULTURHISTORISK VÆRDI

Rådhuset og arrestbygningens kulturhistoriske værdi knytter sig til at være et funktionelt stykke byhistorie, hvor byens retsinstanser: byrådssal, retssal, arrest, fangegård og arrestforvalterbolig er samlet i én enhed. Tillige ligger der en rationalitet i beliggenheden af byens tidligere politistation klods op ad fangegården. De udgør tilsammen et historisk vidnesbyrd om den nære kontakt mellem den lovgivende, den dømmende, og den udøvende magt.

ARKITEKTONISK VÆRDI

Arkitektonisk fremtræder Rådhuset som en elegant bygning, der ved sin pyntelige klassicistiske facade udmærker sig som et enkeltværk. Rådhusets arkitektoniske værdi knytter sig til bygningens velproportionerede ydre med det afvalmede heltag samt de symmetriske og detaljerige facader med frontispice, midtrisalit, toskanske pilastre, vinduernes profilerede rammer og under disse

rektangulære blændinger, hvor den midterste har en indsat sandstensplade med inskription. Samt den profilerede kordongesims og hovedgesims, de kvaderdekorerede hjørner, underetagens kvaderdekoration og frontispicens svungne volutter, urfelt og glamhul til klokken i midten. Tillige er der værdi i kontrasten mellem den udsmykkede facade mod Torvet og de øvrige facaders mere enkle udformning.

Ligeledes har bygningens enkle, traditionelle materialevalg værdi, de pudsede og kalkede facader, den sorttjærede sokkel, de pudsede, hvide gesimser og bygningsdetaljer, de gråmalede ældre vinduer og døre og den røde vingetegl.

Indvendigt knytter den arkitektoniske værdi sig til Rådhusets oprindelige rumstruktur med arrestforvalterbolig, forstue, garager og das i stueplan, den asymmetrisk placerede og nedtonede trappeadgang til første sal med byrådssal og retssal, og øverst et loftrum med to ekstra celler. Tillige er der værdi i de ældre bevarede bygningsdetaljer; arrestforvalterboligens teglgulve, fyldingsdøre, gerichter, brystningspaneler samt tremmerne foran glasfyldingen i køkkendøren, der fører ud til den oprindelige trappeforbindelse i arrestbygningen, tillige med tremmerne indvendigt i vinduerne mod gården i bolig og garage. Der er tillige værdi i forstuens ældre gulv af ølandsfliser, forrummets ældre bræddegulve og den generelle malede skiltning på dørene. Samt i byrådssalens brystningspaneler, fyldingsdøre, messinggreb, topstykker, gerichter og stuk, og tillige retssalens ældre bænke med fyldingsryg, høje fodpaneler, fyldingsdøre og gerichter.

Arrestbygningens arkitektoniske værdi knytter sig til den enkle og lukkede bygningskrop med en ubrudt, teglhængt tagflade, få åbninger i murfladerne og ældre fladbuede "arrestvinduer" i støbejern, samt arrestbygningens noget mere nedtonede og enkle arkitektur end Rådhuset.

Indvendigt knytter arrestbygningens arkitektoniske værdi sig til den oprindelige rumstruktur, hvor gangarealerne og dermed arresten kunne opdeles i mindre enheder. Cellerne ligger mod gården; to enmandsceller og en firmandscelle for enden af gangen samt et baderum i stueetagen, og fire enmandsceller og en firemandscelle på første sal. Trappeforbindelsen mellem etagerne ligger ind mod Rådhuset sammen med den nu lukkede adgang til retssalen. Tillige er der værdi i de ældre bevarede bygningsdetaljer; de højtsiddende støbejernsvinduer, gangenes kvadratiske, røde og gule teglklinker og tofløjede revledøre, den oprindelige helsvingstrappe i træ til første sal samt cellernes oprindelige, smalle revledøre af træ med glughulsskilt, trægulve, væggenes høje bemaling og de ældre røgaftræk i cellerne, som er udformet som en form for radiator, samt støbejernsovnene fra

Svendborg Jernstøberi, der blev fyret i fra gangen, og som står indmuret to og to omkring en skorsten.

Generelt er der arkitektonisk værdi i kontrasten imellem Rådhuset og arrestbygningen, men også i samhørigheden imellem de to bygninger, som skabes ved de volumenmæssige ens bygninger og den ens materiale- og farveholdning.

BÆRENDE FREDNINGSVÆRDIER

I Rådhusets ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til den ubrudte tagflade samt den symmetriske facade med detaljer, herunder midtrisalit, toskanske pilastre, vinduernes profilerede rammer og rektangulære blændinger, gesimser, kvaderdekorerede hjørner, underetagens kvaderdekoration og frontispicen med svungne volutter, urfelt og glamhul. Samt de ældre vinduer, døre og porte tillige med kontrasten mellem facaden og gårdsidens og gavlenes mere enkle udtryk. Hertil kommer den traditionelle materialeholdning.

I Rådhusets indre knytter de bærende fredningsværdier sig til den oprindelige rumstruktur med retssal og byrådssal på første sal, samt de ældre bygningsdetaljer; herunder byrådssalens finere detaljeringsgrad med brystningspaneler, fyldingsdøre, greb, gerichter, topstykker og stuk.

I arrestbygningens ydre knytter de bærende fredningsværdier sig til den enkle arkitektur med ubrudt tagflade og en lukket bygningskrop med højtsiddende, ældre "arrestvinduer" i støbejern.

I arrestbygningens indre knytter de bærende fredningsværdier sig til den oprindelige rumstruktur med cellerne orienteret mod gårdsiden, gangene orienteret mod gaden og trappeforbindelsen ind mod rådhusbygningen, samt gangenes mulighed for inddeling i mindre enheder. Hertil kommer de ældre bygningsdetaljer; herunder de oprindelige celledøre med glugskilte, gangenes oprindelige tofløjede døre, de ældre "radiatorer" i cellerne og gangenes støbejernsovne samt den traditionelle materialeholdning

ANBEFALINGER

Det anbefales at undersøge vinduer og døres oprindelige farve. På tidligere fotos er de brunmalede, hvilket giver bygningen en helt anden karakter end ved den nuværende farveholdning.